

Всеукраїнське видання
для фахівців

шкільний
СВІТ
ЕКСПЕРТ
у галузі освіти

www.osvitaua.com

За сприяння Національної
академії педагогічних наук
України

ДЕФЕКТОЛОГ

Видається із січня 2007 року 1 раз на місяць

№3 (111), березень 2016

Розвиток дрібної моторики рук
*Корекційна робота з дітьми
з порушеннями мовлення*

Мовний матеріал для корекційних
занять із розвитку слухового
сприймання для учнів 5 класу

Шановні колеги!

Хочу привітати вас із ювілеєм — 25 років від дня створення психологічної служби в системі освіти України. І хоча це не ваше професійне свято, але психологи та соціальні педагоги є вашими колегами, а психолого-медико-педагогічна консультація входить до складу психологічної служби освіти України. Мені дуже приємно відзначити той взаємозв'язок, дружбу, взаєморозуміння, які існують між нами. Нині неможливо уявити ПМПК без психолога, а спеціальну школу без соціального педагога. Тож зі святом усіх нас! Нехай у житті буде більше друзів, колег, однодумців, разом ми все подолаємо!

На шпальтах номера ви можете ознайомитися із цікавою статтею Дар'ї та Миколи Супрунів, присвяченою ювілею Івана Гавриловича Єременка — видатної постаті сучасної дефектології.

Дуже цікавим і своєчасним є інтерв'ю з академіком Миколою Малофєєвим про інклюзію та спецшколи як відгук на статтю вельмишановного Володимира Чайка.

Цікавими й потрібними будуть розробки уроків Олени Сарган, Олени Краус із Маріуполя, Олени Дехтяр із Таращі, Тетяни Глушко з Києва та Галини Бабіч із Жовтих Вод. А у вкладці Світлана Лубеннікова, Наталя Горіна та Людмила Ляцук із Маріуполя поділяться досвідом проведення корекційних занять із розвитку слухового сприймання для учнів 5-го класу.

Гарного, весняного вам настрою та приємної подорожі сторінками газети.

Ваша

Тетяна ШАПОВАЛ

ЗМІСТ

ЮВІЛЕЇ

- 4** Дар'я СУПРУН, Микола СУПРУН.
Іван Гаврилович Єременко
в розбудові сучасної дефектології.
До 100-річчя від дня народження

РЕФОРМИ. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

- 9** Інклюзія добре,
а спецшкола — краще

ДИТИНА З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

- 11** Олена САРГАН.
Розвиток дрібної моторики руки
на уроках швейної справи
- 16** Олена КРАУС.
Роль ЛФК у профілактиці
порушень постави

ДІТИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ВАДАМИ ТА ЗПР

- 21** Олена ДІХТЯР.
Чорні метали.
Урок фізики у 7-му класі

РОБОТА З ДОШКІЛЬНИКАМИ

- 24** Тетяна ГЛУШКО.
Розвиток дрібної моторики рук.
Корекційна робота з дітьми
із порушеннями мовлення

ЗАПРОШУЄМО ДО ДІАЛОГУ

- 28** Реформи в спеціальній освіті

ВКЛАДКА

Світлана ЛУБЕННІКОВА, Наталя ГОРІНА,
Людмила ЛЯЦУК.
Мовний матеріал для корекційних занять
із розвитку слухового сприймання для учнів
5-го класу

У НАСТУПНОМУ НОМЕРІ

Орієнтовне календарно-тематичне
планування уроків з української
мови у підготовчому класі
інтенсивної педагогічної корекції

ІВАН ГАВРИЛОВИЧ ЄРЕМЕНКО В РОЗБУДОВІ СУЧАСНОЇ ДЕФЕКТОЛОГІЇ

До 100-річчя від дня народження

Дар'я СУПРУН, кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної психології та медицини факультету корекційної педагогіки і психології НПУ імені М. П. Драгоманова, м. Київ;
Микола СУПРУН, доктор педагогічних наук, професор кафедри психокорекційної педагогіки

Історія сучасної вітчизняної та світової педагогіки налічує небагато імен, про які можна з упевненістю стверджувати, що це особистості світового рівня. Українська дефектологічна наука має всі підстави заявляти про наявність саме таких імен і, насамперед, йдеться про доктора педагогічних наук, професора Івана Гавриловича Єременка.

XX століття для вітчизняної олігофренопедагогіки визначається впливом трьох постатей: Олексія Миколайовича Граборова, Григорія Митрофановича Дульнева та Івана Гавриловича Єременка.
Академік В. М. Синьов

І. Г. Єременко (1916—2002) — видатний вітчизняний учений у галузі спеціальної педагогіки та психології, доктор педагогічних наук, професор. Народився 19 квітня 1916 року на Сумщині в селищі Миропілля. У 1938 році закінчив Полтавський педагогічний інститут. Капітан гвардії І. Г. Єременко був активним учасником визволення Батьківщини від фашистських загарбників. Кавалер багатьох бойових державних нагород.

У післявоєнний період після захисту кандидатської дисертації учений майже 30 років керував відділом дефектології та лабораторії олігофренопедагогіки НДІ педагогіки України. Останні роки життя працював головним науковим співробітником зазначеної лабораторії Інституту дефектології АПН України. Очолював редколегію всеукраїнського збірника «Питання дефектології», був членом редколегії журналу АПН СРСР «Дефектология». І. Г. Єременко — автор понад ста класичних наукових та науково-методичних праць із різних галузей спеціальної педагогіки та психології, серед яких підручники та навчальні посібники для вищих навчальних закладів дефектологічної освіти, підручники для спеціальних шкіл, монографії.

Помер І. Г. Єременко 23 липня 2002 року, похований на Байковому кладовищі у м. Києві.

Спектр наукових інтересів І. Г. Єременка напрочуд широкий, але насамперед він реалізувався як видатний олігофренопедагог і, зокрема, олігофренодидакт. Основу наукового пошуку вченого становили теоретичні питання загальної та спеціальної психолого-педагогічної науки, методологія наукових досліджень у сфері загальної педагогіки й дефектології, історія спеціальної педагогіки і психології. Широкого розмаху в колишньому Радянському Союзі набули його дослідження теоретико-практичних засад діагностики навчального потенціалу дитини з особливими потребами, її працездатності, формування моральних основ особистості дітей шкільного віку, проведення занять у допоміжній школі тощо.

Із часом дедалі очевиднішою стає народна мудрість: *«Лише особистість здатна виховати нову особистість»*. Саме тому на всіх етапах виховання людини запорукою успіху є професійна майстерність педагога. Для студентського середовища, як і для молодих педагогів, наявність поруч учителя-наставника є особливо значущим чинником як у професійному, так і в особистісному вимірах.

Науковець виховав чисельну когорту вітчизняних учених із різних сфер дефектологічної науки. Його учні й нині становлять золотий кадровий фонд української дефектології.

Одним із показників значущості вченого є наявність власної наукової школи. У цьому ракурсі діяльність професора характеризується такими іменами, як: доктори педагогічних наук: професор, академік НАПН України Володимир Іванович Бондар та професор Микола Опанасович Козленко; провідні науковці різних педагогічних закладів освіти та наукових установ майже всіх країн колишнього СРСР: Л. С. Вавіна, Г. М. Мерсіянова, В. Є. Турчинська, Н. П. Кравець та ще ціла плеяда інших відомих вітчизняних учених.

Одним із пріоритетів своєї науково-педагогічної діяльності І. Г. Єременко вважав підготовку майбутніх учителів-дефектологів. Ним самостійно та під його науковим керівництвом було підготовлено низку ґрунтовних науково-методичних праць, які й нині є настільними книжками студентів.

Професор постійно тримав у полі зору роботу дефектологічного факультету столичного педагогічного ВНЗ. Він завжди відгукувався на ініціативи факультету щодо навчально-наукової та позааудиторної роботи. І. Г. Єременко вважав своїм обов'язком підтримувати починання педагогів із підготовки наукових праць та проведення науково-методичних зібрань різного рівня. У пам'яті старшого покоління сучасних викладачів факультету корекційної педагогіки і психології залишилися його блискучі лекції з актуальних

питань дефектологічної науки, із якими науковець постійно виступав перед науково-педагогічною спільнотою держави.

Свідомо прийшовши у дефектологію, І. Г. Єременко завжди сповідував істинні принципи гуманізму та людинознавства, на яких ґрунтується ця наука. Уже на початковому етапі свого наукового шляху вчений продовжив подвижницьку справу своїх великих попередників: Л. С. Виготського, О. М. Грабарова, М. М. Грищенка щодо вивчення природи дефекту розумово відсталого учня та дидактичного забезпечення корекційно-виховного процесу допоміжної школи.

Творчий доробок професора І. Г. Єременка досить вагомий. Серед його робіт насамперед необхідно назвати ті, що стали класичними працями. До них належать *«Олігофренопедагогіка»*, *«Дидактичні основи уроку в допоміжній школі»*, *«Пізнавальні можливості учнів допоміжної школи»* тощо.

Серед вагомих здобутків наукової школи вченого особливе місце цілком заслужено посідає дослідження і запровадження у широку практику роботи допоміжних шкіл України диференційованого навчання.

Відомий український дефектолог А. І. Капустін слушно зазначав, що ця проблема цікавила вчених та практиків ще на початку XIX ст., коли були зроблені перші спроби поділу учнів на різні групи за рівнем їхніх пізнавальних можливостей. Ініціаторами такого підходу до навчання були вчені з Німеччини. Понад двісті років тому у 1803 році педагог початкової школи Й. Т. Вайзе рекомендував виділяти із загальної маси учнів тих, хто з різних причин не може засвоїти навчальний матеріал. На думку А. І. Капустіна, це і була перша спроба реалізації диференційованого навчання на практиці.

Наприкінці XIX ст. ученим-педагогом Й. А. Зіккінгером була розроблена і широко запроваджена у практику мангеймська система диференційованого навчання у межах початкових шкіл, що почали поділятися на основні, допоміжні, для дітей з інтелектуальними вадами, для обдарованих дітей тощо. У той же час відомий сучасник цього дослідника дефектолог Б. Меннель рішуче засудив подібний підхід, оскільки, на його думку, подібна класифікація мала суттєві викривлення у методологічній основі.

Вітчизняна дефектологія в особах її яскравих учених-дефектологів (Л. С. Виготського, О. С. Грибоєдова, О. М. Грабарова, К. К. Грачової та інших) постійно тримала у полі зору питання розробки диференційованого навчання. Підтвердженням цього

є висловлювання класика вітчизняної дефектології Льва Семеновича Виготського: *«Життя безкінечно складне та диференційоване, в ньому завжди може знайтись місце для активної, а не нейтральної дитини, навіть зі зниженою обдарованістю. У самій дитині є все для того, щоб стати активним учасником соціального життя».*

Поряд із врахуванням теоретичних підходів Л. С. Виготського до цієї проблеми українські дефектологи використовували передові дослідження різних наукових шкіл, зокрема класифікацію розумової відсталості, яка була розроблена М. С. Певзнер. Разом із цим в умовах допоміжної школи поділ класу на окремі підгрупи за методикою М. С. Певзнер зводився до механічного (формального) розподілу учнів класу. Саме тому науковий колектив під керівництвом І. Г. Єременка на межі 70-х років розпочав пошук більш ефективних методів поділу учнів за їх інтелектуальними можливостями.

Згідно з результатами цих довготривалих експериментальних досліджень у кожній школі відповідно до ступеня розвитку пізнавального потенціалу учні були розподілені за класами «А» і «Б» (I та II відділення). Основними критеріями розподілу стали рухливість нервових процесів, розумова працездатність, готовність до навчання, продуктивність, схильність до окремих видів навчальної діяльності. Означені критерії були покладені в основу такої типології.

Подібна широкомасштабна науково-експериментальна програма вимагала ґрунтовної розробки методологічних засад та цілого комплексу науково-методичного забезпечення роботи шкіл у нових навчальних умовах. Реалізація проекту стала можливою завдяки дотриманню чіткої послідовності в організації та реалізації диференційованого навчання. На думку його авторів, воно має обов'язково враховувати:

- диференційовану, корекційно-спрямовану пропедевтику;
- типові відмінності у життєвому досвіді, у рівні знань і готовності учнів до навчання;
- перспективне зорієнтування на потенційні можливості учнів;
- поєднання диференційованого та індивідуального підходів у процесі навчання;
- диференційований підхід в організації пізнавальних дій учнів.

З метою ефективного впровадження цих теоретичних розробок у педагогічну практику була видана низка науково-методичних праць (навчальні посібники, програми, методичні рекомендації).

Як уже зазначалося, найбільш значимим є внесок І. Г. Єременка в олігофренодидактику, зокрема у розвиток теорії уроку як основної форми організації навчальної діяльності розумово відсталих учнів.

Учений зазначав, що формування здібностей та вмінь, які необхідні для активної участі в процесі навчання, відбувається в учнів не довільно, не шляхом спроб та помилок, а під керівництвом та регулювальним впливом педагога.

Уся наукова діяльність професора була спрямована на підтвердження істинності положення про те, що результативність впливу учителя на учня залежить насамперед від рівня пізнавальних сил та здібностей дітей. Дійсно, якщо в умовах масової школи допомога розумово відсталому учню з боку педагога є неефективною і не сприяє руху вперед, то в умовах спеціально організованого навчання дитина з особливими потребами реалізує свій потенціал повною мірою. Це цілком зрозуміло. Якщо для учнів із нормальним інтелектуальним потенціалом перехід до навчальної діяльності від ігрової є цілком закономірним, то для дитини зі зниженими інтелектуальними можливостями подібний шлях може стати нездоланною перешкодою за умови відсутності спеціально організованого корекційного навчального процесу. Це є ознакою суперечки між вимогами, які висуває навчальна праця до самого учня, та рівнем розвитку у нього можливостей здійснити їх.

Для сучасної дидактики спеціальної школи методологічно важливим є дослідження колективних вчених на чолі з І. Г. Єременком питань організації навчальної діяльності учнів. У полі зору дослідників передусім було питання виявлення найбільш

оптимальних умов для їхньої пізнавальної діяльності з позицій регулювальної функції уроку.

Умови для реалізації регулювальної функції уроку

1. Вибір змісту вивчення і здійснення раціонального дозування його на кожен день.
2. Визначення мети навчальної діяльності учнів.
3. Вибір ефективних засобів та способів досягнення поставленої мети, способів і прийомів сприймання, засвоєння і застосування знань, умінь.
4. Регламентация дій учнів та регуляція їх протягом усього уроку.
5. Стимулювання учнів до активної діяльності, до прояву вольових зусиль та зосередження уваги на об'єкті вивчення.
6. Дотримання необхідної організованості учнів, їх зібраності, дисциплінованості, вимогливості до роботи.
7. Межування праці та відпочинку.
8. Встановлення правильних взаємин між учнями, між ними і педагогами.
9. Керування та регулювання діяльності учнів після уроків щодо закріплення та поглиблення, а також використання отриманих знань, умінь та навичок.

Науково значимим є також положення І. Г. Єременка про визначення оптимальної структури уроку та її варіантів, за яких створюються найбільш сприятливі умови для успішної реалізації керівництва в організації діяльності учнів у зазначених площинах. Зокрема, його теорія передбачає визначення у структурі уроку умов, що сприяють виникненню пізнавальної активності учнів та підтриманню її протягом усього уроку на належному рівні. Окрім того, теоретичні напрацювання вченого сприяють з'ясуванню найбільш доцільних способів організації розумових дій учнів на уроці у допоміжній школі, що сприяє підвищенню рівня самостійності учнів. Відповідно до цього, на думку вченого, структура уроку у допоміжній школі має розглядатися під поглядом виявлення:

- способів поєднання основних пізнавальних компонентів у структурі дій учнів залежно від джерела знань, що забезпечують оптимальну розумову активність дитини;

- основних принципів організації розумових дій учнів на уроці, практична реалізація яких веде до підвищення рівня самостійності дітей;
- загальної будови уроку в допоміжній школі.

Про наукову вагу вченого насамперед свідчить його внесок у розвиток методології науки, яку він розробляв. Діяльність наукової школи І. Г. Єременка і є свідченням цього. Йдеться насамперед про розвиток основ монографічних досліджень у педагогіці, що були вперше вагомо подані в колишньому Радянському Союзі. Ці дослідження, на думку вченого, мають характеризуватися зосередженням уваги на вивченні актуальних проблем педагогіки, цілісністю розгляду фактів, що аналізуються, єдністю (монолітністю) структури дослідницької діяльності й опису її результатів, фундаментальністю й узагальненістю, теоретичною спрямованістю змісту. Оригінальним є бачення І. Г. Єременком єдності, монолітності структури дослідницької діяльності, фундаментальності монографічного методу дослідження, теоретичної обробки, узагальнення фактів, що не втратило своєї науково-практичної значимості й нині.

Ефективність наукового дослідження у будь-якій сфері пізнання, зокрема й у дефектології, на думку професора І. Г. Єременка, знаходиться у безпосередній залежності від характеру зв'язків його методики з базовими теоретичними позиціями, принципами і нормами організації й проведення наукових пошуків. Аналіз цих зв'язків дає змогу визначити чіткий напрям дослідження, забезпечити адекватний вибір дослідницьких методів, оцінити якість знань, що отримуються на підставі аналізу низки фактів. Ці функції — визначальна, нормативна, регулятивна й оцінювальна — належать до методології науки, розвиток якої нині набуває особливого значення.

При визначенні сутності методології корекційної педагогіки, як і будь-якої іншої науки, на думку І. Г. Єременка, важливо врахувати, що методологічне підґрунтя науки містить у собі три тісно пов'язані між собою компоненти. Це, *по-перше*, загальнофілософська основа, що визначає ґрунтовні підходи до вивчення дійсності, загальні принципи та способи вивчення і пояснення досліджуваних явищ.

По-друге, це система концепцій, принципів, норм наукової діяльності, що відтворюють закономірності цієї сфери знань. Це є конкретною реалізацією загальнофілософських принципів щодо закономірностей цієї науки.

По-третє, сукупність конкретних методик досліджень, технічних прийомів та способів. Усі ці складові перебувають у нерозривній єдності, у якій провідну роль відіграє філософський базис.

Як висновок, можемо стверджувати, що сучасні педагоги вищої дефектологічної школи мають унікальну можливість здійснювати підготовку корекційних педагогів і психологів на основі кращих традицій вітчизняної й світової спеціальної педагогіки, що були закладені Іваном Гавриловичем Єременком та іншими світочами психолого-педагогічної думки.

Використані джерела

1. Вавіна Л. С., Єременко І. Г., Турчинська В. Є., Мерсіанова Г. М. Методичні рекомендації з питань запровадження диференційованого навчання в допоміжних школах. — К.: КМПУВ, 1980. — 39 с.
2. Выготский Л. С. Коллектив как фактор развития дефективного ребенка : собр. соч. — Т. 5. Основы дефектологии. — М.: Педагогика, 1983. — С. 196—219.
3. Грищенко М. М. Невпинно підносити якість роботи спеціальних шкіл. — К.: НДІ Дефектології, 1950. — 44 с.
4. Дьячков А. И. Основные этапы развития советской системы воспитания и обучения аномальных детей (1917—1920 гг.) // Специальная школа. — 1967. — № 1. — С. 3—13.
5. Дьячков А. И. Основные этапы развития советской системы воспитания и обучения аномальных детей (1945—1967 гг.) // Специальная школа. — 1967. — № 5. — С. 3—13.
6. Єременко І. Г. Олигофренопедагогіка. — К.: Высшая школа, 1985. — 328 с.
7. Єременко І. Г. Дидактические основы урока во вспомогательной школе. — К.: Рад. школа, 1966. — 129 с.
8. Єременко І. Г. Матеріали дослідження процесу навчання у допоміжній школі. — Ч. 1. — К.: Пед. общество УССР, 1972. — 110 с.
9. Єременко І. Г. Матеріали дослідження процесу навчання у допоміжній школі. — Ч. 2. — К.: Рад. школа, 1975. — 82 с.
10. Єременко І. Г. Организация учебной деятельности учащихся вспомогательной школы на основе повышения их познавательной активности : автореф. дис... д-ра пед. наук: 13. 00. 03 / НИИ Дефектологии АПН СССР. — М., 1967. — 66 с.
11. Єременко І. Г. Познавательные возможности учащихся вспомогательной школы. — К.: Рад. школа, 1972. — 130 с.
12. Капустин А. И. Проблема дифференцированного обучения в истории олигофренопедагогической. В кн. Методические рекомендации по внеклассной работе с учащимися специальных школ-интернатов. — Донецк: ДООУУ, 1988. — С. 7—13.
13. Основы специальной дидактики / под ред. И. Г. Єременко. — К.: Рад. школа, 1975. — 309 с.
14. Супрун М. О. Теоретико-практичний внесок наукової школи професора І. Г. Єременка у розвиток корекційної педагогіки / Нові технології навчання: наук.-метод. зб. — К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. — Вип. 30. — С. 229—234.
15. Ярмаченко М. Д. Основні віхи становлення і розвитку дефектологічної науки в Україні / матер. Всеукр. наук.-практ. конф.: Інтеграція аномальної дитини в сучасній системі соціальних відносин. — К.: ІД АПН України, 1994. — С. 3—12.

ДЕФЕКТОЛОГ

газета

ШКОЛЬНИЙ
СВІТ
ЕКСПЕРТ
у галузі освіти

Виходить 1 раз на місяць.
Обсяг номера — до 52 сторінок

Передплатний індекс

90224

Вартість передплати
На 1 міс. — 37,15 грн
На 6 міс. — 222,90 грн
На 12 міс. — 445,80 грн